

Hoe racisme via de achterdeur binnenkomt

Alle mensen ter wereld zijn voor 99,9 procent aan elkaar gelijk. Toch blijft een kleine kring geloven in raciale verschillen.

BAUKJE PRINS

Vroeger hing in mijn meisjeskamer een ingelijste kleurenplaat, waarop Jezus gekleed in een wit gewaad, omringd is door vijf kinderen: een meisje in een rieten rokje, een jongetje met een lange zwarte vlecht, een meisje in een sari, een blond meisje, en een donkere jongen met kroeshaar.

Pas nu ik het boek van de Britse wetenschapsjournalist Angela Saini heb gelezen, realiseer ik me hoe sterk deze afbeelding in de traditie staat van het westers-wetenschappelijke denken over ras. Dat begon met het onderscheid dat de Duitse arts Blumenbach in 1795 introduceerde tussen het Kaukasische, Mongoolse, Ethiopische, Amerikaanse en Maleise mensentype.

Saini wilde weten wat de wetenschappen ons echt vertellen over menselijke verschillen. Wat zijn de biologische feiten over ras, en wat betekenen ze? Ze neemt haar lezer mee op een reis door de geschiedenis van moderne wetenschappen als archeologie, (paleo)antropologie en genetica. En ze laat zien hoe de daarbinnen ontwikkelde theorieën over ras tot op de dag van vandaag ons denken over menselijke diversiteit beïnvloeden. Haar reis laat ons niet alleen kennismaken met wetenschap, ze gaat ook op

bezoek bij deskundigen, zowel critici als aanhangers van theorieën over ras, maakt een uitstapje naar het Indiase kastensysteem en duikt in haar eigen jeugdherinneringen als Brits meisje van Indiase afkomst. Om de betekenis van ras werkelijk te begrijpen, stelt ze, moeten we ook weten hoe macht werkt.

In haar betoog bespreekt Saini uiteenlopende werkingen van macht. In de eerste plaats is er de macht die uit is op het verdedigen van het eigenbelang en status. Veel westerse onderzoekers hanteerden vroeger als vanzelfsprekend een eurocentrisch perspectief. Sinds de Verlich-

Angela Saini FOTO JEAN-PIERRE JANS

ting zette de wil tot weten ertoe aan om behalve planten en dieren ook mensen op te delen in soorten. In de negentiende eeuw was 'ras' een harde categorie geworden. Er was discussie of alle mensen van dezelfde oorsprong waren, zoals Darwin betoogde, of dat er werkelijk verschillende soorten waren die apart van elkaar waren ontstaan. Maar er was grote consensus dat verschillende populaties op verschillende trappen van de evolutionaire ladder stonden. Deze ideologie, zo laat Saini nog eens zien, heeft onnoemelijk veel leed berokkend aan diverse groepen die als minderwaardig werden gezien.

Na de catastrofe van de Tweede Wereldoorlog wilde men voor eens en altijd afrekenen met de gevaarlijke mythe die ras was geweest. Een Unesco-verklaring uit 1950 stelde dat er geen enkel bewijs was dat groepen mensen verschilden in aangeboren eigenschappen, de menselijke diversiteit was vooral cultureel van aard. Sindsdien is dit inzicht alleen maar versterkt. Alle mensen ter wereld zijn genetisch gezien voor 99,9 procent identiek aan elkaar.

Toch bleef een kleine groep wetenschappers geloven in ras als biologisch feit. Zij vormden een wereldwijd netwerk, met aanhangers tot in China, Rusland en India. In naam van objectieve wetenschap pleitten ze voor raciale segregatie in het onderwijs en tegen positieve actie. Sinds de jaren tachtig zijn ze langzaam uit de schaduw getreden. Saini wijst erop hoe slim deze kring van wetenschappers en opiniemakers zich het progressieve vocabulaire van 'diversiteit' en 'identiteitspolitiek' heeft toegeëigend om hun racisme respectabel te maken. In de reguliere wetenschap worden ze niet serieus genomen, maar zeker sinds de verkiezing van Donald Trump in 2016 groeit hun politieke invloed – en die beperkt zich niet tot de VS. Zo werd de Amerikaanse, zelfbenoemde 'rassen-

Angela Saini
Superieur. De terugkeer van de rassentheorie
Vert. Menno Grootveld
Ten Have; 336 blz.
€ 22,99

'Identiteitspolitiek' maakt racisme weer respectabel

oordeel

Sterk staaltje onderzoeksjournalistiek die ons een spiegel voorhoudt

'Surreal twins'. FOTO GETTY

realist' Jared Taylor door Forum voor Democratie-voorman Thierry Baudet verwelkomd voor een urenlang tête-à-tête, en claimde een partijgenoot dat het wetenschappelijk is aangetoond dat er IQ-verschillen zijn tussen volkeren.

Nog interessanter dan deze onthullingen over hoe extreem-rechtse ideeën verpakt worden als wetenschappelijke inzichten, is de wijze waarop Saini de black box van de reguliere wetenschappen opent. De mainstream mag dan afstand hebben genomen van de idee dat biologisch rassen bestaan, sommige, zichzelf antiracistisch noemende onderzoekers zijn nog steeds nieuwsgierig naar aangeboren verschillen tussen groepen mensen. Die onderzoeken ze niet meer door de omvang van schedels te meten, maar door te kijken naar genetische variatie. Zulk onderzoek levert informatie op over 'populaties' in plaats van 'rassen'.

Maar, aldus Saini, in de afbakening van zo'n populatie vallen onderzoekers terug op hun

aannames over wat een menselijke groep is. En zo halen ze de etnische en raciale indelingen die ze aan de voorkant hebben verwijderd via de achterdeur weer binnen. De maatschappelijke effecten daarvan zijn significant. Zo staat, vanuit de beste bedoelingen, sikkcelziekte in de VS ten onrechte te boek als een 'zwarte ziekte', en is er sinds kort een pil tegen hoge bloeddruk op de markt die alleen mag worden voorgeschreven aan Afro-Amerikanen – hoewel andere bevolkingsgroepen er zonder twijfel evenveel baat bij zouden hebben.

Zo illustreert Saini de meer onmerkbare werking van macht. Die zien we niet alleen terug in de wetenschap, maar ook in onze alledaagse leefwereld. Saini citeert een vriendin die enerzijds wel weet dat ras een sociale constructie is, maar toch het gevoel heeft dat 'er iets in haar bloed' is aan haar Pakistaanse afstamming. Slimme bedrijven spelen in op ons verlangen te weten wie we nu echt zijn. Ze verkopen ons de illusie dat de uitslag van hun DNA-test ons ver-

telt waar we vandaan komen en wie onze voorouders waren. Om het maar even scherp te stellen: van welke 'bodem' en welk 'bloed' we zijn.

Wanneer ze niet citeert of parafraseert, let Saini er zorgvuldig op dat ze zelf niet vervalt in raciaal taalgebruik. Het is daarom jammer dat het juist op dit punt in de, voor het overige heel tekstgetrouwe, Nederlandse vertaling pijnlijk misgaat: *mixed heritage* wordt 'gemengd bloed', *African ancestry* 'Afrikaans bloed', en *her mother's line* 'de bloedlijn van haar moeder'.

'Superieur' is een sterk staaltje onderzoeksjournalistiek. Door de springerige compositie van het betoog kun je soms de draad even kwijtraken, maar het houdt het wel levendig. Het is een overtuigend verhaal over het wetenschappelijke denken over ras, en de hardnekkige impact daarvan op de maatschappij, dat ons een spiegel voorhoudt. Raciaal denken is niet alleen aanwezig bij extreem-rechts, maar stuurt ook onschuldig ogende interesses in de eigen wortels en stamboom.